

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.07.2019 № 975) [www. ecomomy.nayka.com.ua](http://www.economy.nayka.com.ua) | № 5, 2020 | 28.05.2020 р.

DOI: [10.32702/2307-2105-2020.5.62](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.5.62)

УДК 338.432:637.1(477.72)

С. І. Самайчук,

*к. е. н., доцент, доцент кафедри готельно-ресторанного та туристичного бізнесу, Державний вищий навчальний заклад «Херсонський державний аграрний університет», м. Херсон
ORCID ID: 0000-0001-6695-1544*

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МОЛОЧНОГО СКОТАРСТВА В ХЕРСОНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

S. Samaichuk

PhD in Economics, Associate Professor, Department of Restaurant and Hotel and Tourism Business, Kherson State Agrarian University, Kherson

CURRENT STATE AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT OF DAIRY LIVESTOCK IN KHERSON

Однією з основних задач сільського господарства країни є забезпечення її продовольчої безпеки. Молочне скотарство є основною ланкою молокопродуктового підкомплексу, ефективно функціонування якого переважно визначається рівнем розвитку виробництва в даній галузі. У статті розглянуто сучасний стан та тенденції розвитку молочного скотарства в Херсонській області. Проаналізовано динаміку обсягів виробництва молока, його структуру у валовій продукції сільського господарства; поголів'я великої рогатої худоби; середньорічний надій молока від однієї корови. Визначено, що 84% загального поголів'я великої рогатої худоби, в тому числі 89,9% корів, зосереджено в господарствах населення. Встановлено, що галузь молочного скотарства в області зазнає певних труднощів, до числа яких належить скорочення поголів'я тварин, відсутність стабільної кормової бази, незадовільний рівень селекційно-племінної роботи та технологічного забезпечення, недостатнє державне фінансування. За результатами дослідження надано пропозиції щодо подальшого розвитку та ефективного функціонування галузі.

One of the main tasks of the country's agriculture is to ensure its food security. Dairy farming is the main link of the dairy subcomplex, the effective functioning of which is mainly determined by the level of production development in this industry. The article considers the current state and trends in the development of dairy farming in the Kherson region. The dynamics of milk production volumes, its structure in the gross output of agriculture and average annual milk yield per cow are analyzed. It is estimated that 84% of the total cattle population, including 89.9% of cows, are concentrated in households. The number of cattle in all categories of farms during the study period decreased by 141 thousand heads or 59.5%, including cows - by 60.3 thousand heads or 49.2%. Due to a significant decline in the number of cows, milk production in 2018 compared to 2000 in farms of all categories decreased from 320.1 thousand tons to 284.4 thousand tons or 11.2%, in agricultural enterprises - from 98,6 thousand tons to 45.1 thousand tons or 54.3%, and in households - increased from 221.5 thousand tons to 239.3 thousand tons or 8.0%. During the study period in the Kherson region there is an increase in productivity of cows. Thus, in farms of all

categories the average annual milk yield per cow increased from 2122 kg in 2000 to 4118 kg in 2018, in agricultural enterprises - from 1191 kg to 7777 kg, and in households - from 3284 kg to 3879 kg. A significant increase in milk yield in agricultural enterprises (6.5 times) was achieved due to the improvement of breeding, veterinary care and livestock, introduction of modern feeding technologies. At the same time, the growth of milk productivity in these enterprises did not compensate for the decline in milk production associated with the reduction in the number of cows. It is possible to get out of such a difficult situation, which is observed in dairy farming, by gradual revival of the industry and implementation of a multifaceted process that requires deepening specialization and concentration of milk production; improvement of selection and breeding work; development of fodder base aimed at full feeding of productive herd; introduction of the latest technologies and modern equipment for milk production and storage; improving the mechanism of state support for the industry.

Ключові слова: *молочне скотарство; тваринництво; валова продукція; продуктивність; кормова база; рентабельність; ефективність.*

Key words: *dairy farming; animal husbandry; gross output; productivity; fodder base; profitability; efficiency.*

Постановка проблеми. Молочне скотарство є однією з провідних галузей сільського господарства, яка відіграє важливу роль у гарантуванні економічної та продовольчої безпеки держави. За період формування ринкових відносин молочне скотарство зазнало значних негативних кількісних і якісних змін, що охопили всі основні процеси, які характеризуються зменшенням поголів'я тварин, спадом виробництва, руйнуванням генетичного і виробничого потенціалу галузі, зниженням ефективності виробництва

В той же час необхідність забезпечення населення продуктами харчування, зміцнення продовольчої незалежності країни визначає необхідність пошуку заходів, спрямованих на відновлення потенціалу галузі та сприяють розвитку молочного скотарства в нових умовах господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам ефективного функціонування молочної галузі та визначенню перспектив її розвитку присвячено ряд наукових праць таких вітчизняних вчених-економістів, як В.Я. Амбросов, Є.В. Березницький [1], Т.В. Божидарнік [2], В.І. Бойко [3], С.В. Васильчак [4], М.В. Зубець, А.С. Іванова [5], М.М. Ільчук, О.А. Козак, М.П. Коржинський, В.Я. Месель-Веселяк, О.А. Петриченко [6], П.Т. Саблук [7], Н.І. Шиян [8] та ін. Проте, не зважаючи на значну кількість праць присвячених вивченню проблематики молочної галузі, чимало питань залишаються досі невирішеними і потребують проведення подальших наукових досліджень.

Формування цілей статті. Метою дослідження є оцінка сучасного стану та обґрунтування напрямів подальшого розвитку молочного скотарства в Херсонській області.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективний розвиток молочного скотарства дуже важливий для належного функціонування молокопродуктового підкомплексу та забезпечення продовольчої безпеки держави. Значення молока важко переоцінити. Серед величезної кількості продуктів тваринного і рослинного походження найбільш досконалим і найбільш цінним стосовно харчового та біологічного поглядів є молоко та молочні продукти. З молока одержують молочні й кисломолочні продукти харчування, оскільки воно, на відміну від інших продуктів, містить практично весь комплекс необхідних організму речовин. Один літр молока задовольняє добову потребу людини у тваринному жирі, кальції та фосфору, на 53% - у тваринному білку, на 35% - у біологічно активних жирних кислотах, на 26% - в енергії [9].

Херсонська область відноситься до регіонів України, де виробництво молока традиційно займало значне місце в економіці регіонального АПК. Але тенденції, що склалися у виробництві продукції молочного скотарства, за останні роки, свідчать не на користь його розвитку.

Виробництво валової продукції сільського господарства у регіоні протягом 2000-2018 рр. та частку молока у її складі проаналізуємо за допомогою таблиці 1.

Таблиця 1.
Динаміка частки виробництва молока в структурі продукції сільського господарства
Херсонської області

	Роки							2018р. у % до 2000р.,
	2000	2005	2010	2015	2016	2017	2018	
Валова продукція сільського господарства (у постійних цінах 2010 р.), млн. грн.	5550,0	6435,2	8142,3	10836,1	11232,2	11182,8	11243,9	202,6
Продукція рослинництва, млн. грн.	3762,5	4644,1	6327,1	8520,2	9110,0	9113,1	9190,0	244,3
Продукція тваринництва, млн. грн.	1787,5	1791,1	1815,2	2315,9	2122,2	2069,7	2053,9	114,9
у т.ч. молоко	727,5	657,3	768,0	753,4	743,5	736,5	714,1	98,2
Частка молока (%) у продукції:								
сільського господарства	13,1	10,2	9,4	7,0	6,6	6,6	6,4	-6,7 в.п.
тваринництва	40,7	36,7	42,3	32,5	35,0	35,6	34,8	-5,9 в.п.

Джерело: [10]

Як свідчать дані таблиці 1 в 2018 р. порівняно з 2000 р. продукція сільського господарства у постійних цінах 2010 р. зросла у 2 рази, в тому числі валова продукція рослинництва збільшилася більше ніж у 2,4 рази, а тваринництва – на 14,9%. Виробництво молока протягом досліджуваного періоду зменшилось на 1,8% або на 13,4 млн. грн., що є негативним фактором розвитку галузі молочного скотарства.

У загальній частці валової продукції сільського господарства виробництво молока у 2018 р. займало 6,4%, що на 6,7 відсоткових пункти менше ніж у 2000 р.. У частці продукції тваринництва виробництво молока у Херсонській області у звітному періоді склало 34,8% і в динаміці скорочувалось, що пояснюється значним зменшенням виробництва молока протягом досліджуваного періоду на фоні зростання виробництва валової продукції сільського господарства та росту виробництва продукції тваринництва.

Ретроспективний аналіз розвитку тваринництва Херсонської області свідчить, що на кінець 1990 р. поголів'я великої рогатої худоби у господарствах усіх категорій становило 866,0 тис. голів, у тому числі корів – 272,2 тис. голів. Але в подальший розвиток галузі внесли свої корективи ринкові перетворення. Зростання цін на енергоносії, машини і обладнання призвело до того, що виробництво молока стало нерентабельним. У господарствах почалося скорочення поголів'я, паралельно йшло акціонування, став розвиватися сектор селянських (фермерських) господарств, в структурі виробництва почала збільшуватися частка особистих підсобних господарств населення.

До негативних факторів у розвитку сільського господарства Херсонської області в постперевбудовний період можна віднести зниження поголів'я великої рогатої худоби, недостатню забезпеченість сільськогосподарською технікою, низьку продуктивність праці. Ці та інші причини призвели до значного відставання галузі від дореформеного рівня. У господарствах усіх категорій за період 1990 - 2000 рр. поголів'я великої рогатої худоби скоротилося з 866,0 до 237,0 тис. гол. або на 72,6%.

Однак негативна динаміка зберігається і в наступні роки. Так, чисельність великої рогатої худоби в усіх категоріях господарств за період дослідження скоротилася на 141 тис. голів або на 59,5%, у тому числі корів – на 60,3 тис. голів або на 49,2% (табл. 2).

Таблиця 2.
Динаміка поголів'я великої рогатої худоби за категоріями господарств у Херсонській області
(на кінець року, тис. голів)

	Роки							2018р. у % до 2000р.
	2000	2005	2010	2015	2016	2017	2018	
Господарства усіх категорій								
Велика рогата худоба	237,0	199,7	122,1	107,4	105,2	102,1	96,0	40,5
у т.ч. корови	122,5	100,8	78,7	69,9	68,5	67,0	62,2	50,8
Частка корів у стаді, %	51,7	50,5	64,5	65,1	65,1	65,6	64,8	+13,1 в.п.
Сільськогосподарські підприємства								
Велика рогата худоба	107,1	25,5	16,5	16,1	15,6	14,9	15,4	14,4
у т.ч. корови	42,0	9,1	6,6	6,4	6,4	6,1	6,3	15,0
Частка корів у стаді, %	39,2	35,7	40,0	39,8	41,0	40,9	40,9	+1,7 в.п.
Господарства населення								
Велика рогата худоба	129,9	174,2	105,6	91,3	89,6	87,2	80,6	62,0
у т.ч. корови	80,5	91,7	72,1	63,5	62,1	60,9	55,9	69,4
Частка корів у стаді, %	62,0	52,6	68,3	69,6	69,3	69,8	69,4	+7,4

Джерело: [10]

Темпи скорочення поголів'я великої рогатої худоби перевищують темпи зменшення поголів'я корів, внаслідок чого їх частка у структурі стада зростає. Так, частка корів у структурі великої рогатої худоби збільшилась порівняно з 2000 р. на 13,1 відсоткових пункти, у сільськогосподарських підприємствах – на 1,7, а у господарствах населення – на 7,4 відсоткових пункти.

Скорочення поголів'я корів призвело до зниження обсягів виробництва молока в області (табл. 3).

Таблиця 3.
Динаміка і структура виробництва молока за категоріями господарств у Херсонській області

	Роки							2018р. у % до 2000р.
	2000	2005	2010	2015	2016	2017	2018	
Господарства усіх категорій								
Молоко, тис. т	320,1	357,5	305,9	300,0	296,1	293,3	284,4	88,8
Сільськогосподарські підприємства								
Молоко, тис. т	98,6	28,3	26,1	40,0	40,8	42,7	45,1	45,7
У % до загального обсягу	30,8	7,9	8,5	13,3	13,8	14,6	15,9	-14,9 в.п.
Господарства населення								
Молоко, тис. т	221,5	329,2	279,8	260,0	255,3	250,6	239,3	108,0
У % до загального обсягу	69,2	92,1	91,5	86,7	86,2	85,4	84,1	+14,9 в.п.

Джерело: [10]

Через значний спад поголів'я корів виробництво молока у 2018 р. порівняно з 2000 р. у господарствах усіх категорій зменшилося з 320,1 тис. т до 284,4 тис. т або на 11,2%, у сільськогосподарських підприємства – з 98,6 тис. т до 45,1 тис. т або на 54,3%, а у господарствах населення – збільшилося з 221,5 тис. т до 239,3 тис. т або на 8,0%. Питома вага виробництва молока у господарствах населення в звітному році становила 84,1%, тоді як у сільськогосподарських підприємствах – 15,9%.

Негативні процеси у скотарстві молочного напрямку обумовлені наступними чинниками:

- низький рівень інвестиційної привабливості галузі через переважну збитковість господарств;
- висока капітало- і трудомісткість виробничих процесів;
- зростання цін на енергетичні та інші ресурси, які потребує галузь;
- необхідність відведення значних площ сільськогосподарських угідь під кормові культури, сінокоси і пасовища:

- недостатній обсяг державних дотацій для тваринництва, скасування спеціального режиму повернення ПДВ:

- непрозора політика держави щодо відкриття ринку землі [11].

На сучасному етапі економічного розвитку країни необхідно змінити існуючу негативну тенденцію до падіння виробництва молока. Для того щоб вітчизняне молочне скотарство було рентабельним, конкурентоспроможним і забезпечувало продовольчу незалежність, воно повинно бути високопродуктивним.

Необхідно відзначити, що за досліджуваний період у Херсонській області спостерігається збільшення продуктивності корів. Так, у господарствах усіх категорій середньорічний надій молока від однієї корови зріс з 2122 кг у 2000 р. до 4118 кг у 2018 р., в сільськогосподарських підприємствах - з 1191 кг до 7777 кг, а в господарствах населення – з 3284 кг до 3879 кг. І якщо за загальним обсягом виробництва Херсонська область ще відстає від 2000 р. то за середніми надоями молока вже перевищила його на 98,8% (табл.4).

Таблиця 4.
Середній річний надій молока від однієї корови за категоріями господарств у Херсонській області, кг

Категорії господарств	Роки							2018 р. у % до 2000 р.
	2000	2005	2010	2015	2016	2017	2018	
Господарства усіх категорій	2122	3301	3790	4163	4197	4256	4218	198,8
Сільськогосподарські підприємства	1191	2947	4355	6347	6574	7116	7777	у 6,5 р.
Господарства населення	3284	3336	3744	3951	3965	3980	3879	118,1

Джерело: [10]

Значне зростання надоїв молока в сільськогосподарських підприємствах (у 6,5 рази) був досягнутий за рахунок поліпшення селекційно-плеємної роботи, ветеринарного обслуговування та утримання худоби, впровадження сучасних технологій годівлі. У той же час зростання молочної продуктивності в даних

підприємствах не компенсувало зниження виробництва молока, пов'язане зі скороченням чисельності корів. Отже, найближчим часом необхідно не тільки стабілізувати поголів'я корів, а й збільшити їх чисельність.

Одним з основних умов розвитку молочного скотарства є добре організована кормова база. Обсяги виробництва молока безпосередньо залежать як від чисельності поголів'я великої рогатої худоби, так і від стану кормової бази.

Основними вимогами, що пред'являються до кормової бази, є повне і гарантоване постачання всього поголів'я основними видами кормів протягом року, а також забезпечення повноцінних раціонів годування. При низькому рівні годівлі більша частина кормів йде на підтримку життєвих процесів в організмі тварини і менша - на отримання продукції, в результаті збільшуються витрати кормів на одиницю продукції. Недостатня кількість і низька якість кормів є однією з основних причин незадовільного розвитку молочного скотарства.

У Херсонській області площа посіву кормових культур у 2000-2018 рр. зменшилася на 181,6 тис. га або на 72,7% (табл. 5). Спрямованість сільськогосподарських товаровиробників на виробництво продукції рослинництва для подальшої її реалізації призвела до зміни структури посівних площ, в якій поступово збільшується питома вага зернових культур. При зростанні попиту на зерно важко переорієнтувати посівні площі на користь кормових культур, проте необхідно максимально використовувати наявні площі під вирощування кормового білка.

Таблиця 5.

Динаміка посівних площ кормових культур в господарствах Херсонської області, тис. га

	Роки							2018 р. у % до 2000 р.
	2000	2005	2010	2015	2016	2017	2018	
Кормові культури - всього	249,8	89,1	83,0	64,5	72,3	70,3	68,2	27,3
у т.ч.								
коренеплоди кормові	2,0	2,5	3,4	3,4	2,8	3,0	3,1	155,0
кукурудза кормова	62,2	11,4	8,7	8,2	8,1	8,0	7,8	12,5
трави однорічні	92,9	41,7	40,3	31,3	41,0	40,3	40,3	43,4
трави багаторічні	79,4	25,3	20,5	17,5	16,4	16,1	14,4	18,1

Джерело: [10]

Ще одним фактором розвитку молочного скотарства є рівень відтворення стада. Від відтворення стада багато в чому залежить стабілізація і зростання чисельності поголів'я худоби, а отже рівень виробництва молока. У зв'язку з цим важливим показником, що характеризує рівень розвитку молочного скотарства, є вихід телят на 100 корів. Багатоплідність і молочність корів мають позитивну кореляцію, яка при оцінці продуктивних якостей тварин набуває важливе селекційне значення. По суті, цей показник визначає коефіцієнт корисного використання молочного стада і в значній мірі визначає рівень зоотехнічної та селекційної роботи.

В області відзначений досить низький вихід приплоду, на кожні 100 корів отримують в середньому 70 телят на рік (табл. 6). Збільшення цього показника за 2000-2018 рр. становило лише 15,4%. Таким чином, на кожні 100 корів недоотримують понад 30 телят, що говорить про необхідність підвищення рівня зоотехнічної роботи. Зменшення яловості корів є одним з резервів підвищення економічної ефективності молочного скотарства

Таблиця 6.

Вихід приплоду телят на 100 корів у сільськогосподарських підприємствах Херсонської області

	Роки						
	2000	2005	2010	2015	2016	2017	2018
Вихід телят на 100 корів, голів	65	80	67	68	70	76	75
У % до 2000 р.	100,0	123,1	103,1	104,6	107,7	116,9	115,4
У % до попереднього року	100,0	123,1	83,8	101,5	102,9	108,6	98,7

Джерело: [10]

Одним з найважливіших вартісних показників, що характеризує економічну ефективність виробництва сільськогосподарської продукції, є рівень рентабельності. За розрахунками науковців, оптимальний рівень рентабельності, а це 30-50%, забезпечує розширене відтворення, характеризує ефективність витрат і є основою для обґрунтування найбільш раціональної галузевої структури господарств та отримання необхідної кількості прибутку як основного регулятора виробництва в ринкових умовах [7].

За підсумками економічних результатів діяльності сільськогосподарських підприємств Херсонської області, рівень рентабельності виробництва молока у 2018 р. становив 13,6% і це при найвищих показниках надоїв молока від однієї корови по Україні – 7777 кг (табл. 7). У 2000 р. виробництво молока було збитковим, а найвищу рентабельність (34,1%) підприємства мали у 2017 р.

Таблиця 7.

Рівень рентабельності молока в сільськогосподарських підприємствах Херсонської області, %

Вид продукції	Роки							2018р. +,- до 2000р. в.п.
	2000	2005	2010	2015	2016	2017	2018	
Молоко	-32,8	28,0	25,5	14,4	17,1	34,1	13,6	+46,4

Джерело: [10]

Утримання корів та виробництво молока є наразі не достатньо ефективним через занадто низькі ціни реалізації та занадто високу виробничу собівартість молока, спричинену в першу чергу відсутністю достатнього власного кормовиробництва, фізично та морально зношеним обладнанням та технікою, недосконалою законодавчо-підтримуючою базою, несприятливим інвестиційним кліматом в країні, несприятливими економічними, соціальними та політичними складовими [12].

Висновки. Вийти із такого складного стану, який спостерігається у молочному скотарстві, можливо шляхом поетапного відродження галузі та реалізації багатогранного процесу, який потребує поглиблення спеціалізації і концентрації виробництва молока; поліпшення селекційно-плеємної роботи; розвитку кормової бази, спрямованої на повноцінне забезпечення годівлі продуктивного стада; впровадження новітніх технологій та сучасного обладнання для виробництва і зберігання молока; удосконалення механізму державної підтримки галузі.

Список використаних джерел.

1. Березницький Є.В. Формування стратегії розвитку та підвищення ефективності молочного скотарства в сільськогосподарських підприємствах: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04. Дніпропетр. держ. аграр. ун-т. Д., 2010. 20 с.
2. Божидарнік Т.В. Розвиток молока продуктового під комплексу АПК в умовах глобалізації: теоретико-методологічні та прикладні аспекти: монографія. Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2011. 412 с.
3. Бойко В.І., Коржинський М.П., Козак О.А. Молочне скотарство: проблеми і напрями його подальшого відродження. *Економіка АПК*. 2004. №12. С.32-35.
4. Васильчак С.В. Особливості функціонування ринку молока та молочної продукції. *Науковий вісник НАТУ України*. 2013. №15(4). С. 357-362.
5. Іванова А.С. Молочне скотарство: сучасний стан та проблеми вирішення. *Агросвіт*. 2017. №22. С. 57-62.
6. Петриченко О.А. Аналіз тенденцій розвитку галузі молочного скотарства в ланці молокопродуктового ланцюга. *Економіка АПК*. 2018. №5. С. 33-40.
7. Економіка виробництва молока і молочної продукції в Україні: монографія / за ред. П.Т. Саблука, В.І. Бойка. Київ: ННЦ ІАЕ, 2005. 340 с.
8. Шиян Н.І. Розвиток скотарства в Україні. *Економіка АПК*. 2016. №9. С.38-43.
9. Цехмістренко С.І., Коновський О.І. Біохімія молока та молокопродуктів: навч. посіб. Біла Церква, 2014. 168 с.
10. Статистичний щорічник Херсонської області за 2018 рік / За ред. В.А. Вознюка. Херсон: Головне управління статистики у Херсонській області. 2019. 426 с.
11. Аверчева Н.О. Підвищення якості молока як основа конкурентоспроможності продукції на Європейському ринку. *Агросвіт*. 2019. №22. С. 19-30.
12. Хоменко А.Ю. Стан молочного скотарства в Україні. *Вісник СНТ ННІ бізнесу і менеджменту ХНТУСГ*. Харків: ХНТУСГ. 2019. Вип. 1. С. 80-84.

References.

1. Bereznytskyi, Ye.V. (2010), *Formuvannya stratehii rozvytku ta pidvyshchennia efektyvnosti molochnoho skotarstva v silskohospodarskykh pidpriemstvakh* [Formation of strategy of development and increase of efficiency of dairy cattle breeding in agricultural enterprises], Dnipro state agrarian university, Dnipro, Ukraine.
2. Bozhydarnik, T.V. (2011), *Rozvytok moloko produktovoho pid kompleksu APK v umovakh hlobalizatsii: teoretyko-metodolohichni ta prykladni aspekty* [Development of milk product under the agro-industrial complex in the context of globalization: theoretical and methodological and applied aspects], RVV Lutskoho NTU, Lutsk, Ukraine.
3. Boiko, V. I., Korzhynskiy, M. P., Kozak, O. A., (2004), "Dairy farming: problems and directions of its further revival", *Ekonomika APK*, vol. 12, pp. 32-35.
4. Vasylychak, S.V., (2013), "Features of the functioning of the market of milk and dairy products", *Naukovyi visnyk NATU Ukrainy*, vol. 15(4), pp. 357-362.
5. Ivanova, A. S., (2017), "Dairy farming: current status and problems to be solved", *Ahrosvit*, vol. 22, pp. 57-62.
6. Petrychenko, O. A., (2018), "Analysis of trends in the dairy industry in the dairy production chain", *Ekonomika APK*, vol. 5, pp. 33-40.

7. Sabluk, P. T., Boiko, V. I. (2005), *Ekonomika vyrobnytstva moloka i molochnoi produktsii v Ukraini* [Economics of milk and dairy production in Ukraine], NNTs IAE, Kyiv, Ukraine.
8. Shyian, N. I., (2016), "Development of cattle breeding in Ukraine", *Ekonomika APK*, vol. 9, pp. 38-43.
9. Tsekhmistrenko, S.I., Konovskyi, O.I. (2014), *Biokhimiia moloka ta molokoproduktiv* [Biochemistry of milk and dairy products], Bila Tserkva, Ukraine.
10. Vozniuk, V. A. (2018), *Statystychnyj schorichnyk Khersons'koi oblasti za 2018 rik* [Statistical yearbook of Kherson oblast for 2018], The Main Department of Statistics in Kherson Oblast, Ukraine.
11. Avercheva, N. O., (2019), "Improving the quality of milk as a basis for product competitiveness in the European market", *Ahrosvit*, vol. 22, pp. 19-30.
12. Khomenko, A. Yu., (2019), "The state of dairy farming in Ukraine", *Visnyk SNT NNI biznesu i menedzhmentu KhNTUSH*, vol. 1, pp. 80-84.

Стаття надійшла до редакції 12.05.2020 р.